

*Бережна А.Ю.,**к. е. н., доцент,**начальник Регіонального відділення**Фонду державного майна України по Полтавській області*

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОМИСЛОВІСТЬ

Анотація. У статті досліджено регіональні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість. Визначено основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіонів України та ідентифіковано групи країн за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів. Виявлено основні чинники, які слід урахувати для попередження можливого згортання обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, регіон, промисловість, потенціал промислового виробництва, інвестиційна привабливість регіону.

Постановка проблеми. У сучасних умовах лібералізації міжнародної інвестиційної діяльності, інтеграції України в глобальний фінансовий простір, застосування всеохоплюючих зон вільної торгівлі та проведення процесів децентралізації дослідження регіону як суб'єкта формування сприятливого середовища для проведення інвестиційної діяльності є актуальним. Ефективність та масштаби використання іноземних інвестицій виступають ключовими факторами соціально-економічного розвитку регіону, розкриття його потенціалу та підвищення конкурентоспроможності у сучасних умовах. Окрім того, рівень та динаміка залучення прямих іноземних інвестицій є одними з визначальних показників здібності промислових підприємств регіону до ринкових перетворень за рахунок упровадження новітніх технологічних процесів та інноваційних методів організації промислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика залучення іноземних інвестицій у промисловість аналізується у працях таких відомих вчених, як: О. Собкевич, Є. Белашов [1], І. Крючкова, С. Філіппова [2], О. Лубенченко, А. Гнедков [3], О. Мельник, Л. Стригуль [4], І. Ігнатієва [5], С. Стоянова-Коваль [6] та ін. Однак, віддаючи належне науковим здобуткам учених, варто зазначити, що регіональні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість та відповідність їх вимогам сучасності залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті полягає у дослідженні регіональних аспектів залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість та виявленні основних чинників, які слід урахувати для попередження можливого згортання обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація потенціалу промислового виробництва значною мірою залежить від стану інвестування промисловості. Економічна криза останніх років призвела до істотного зниження обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку регіонів України. Так, за даними Державної служби статистики України, частка участі іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційної діяльності у 2016 р. порівняно з 2015 р. зменшилася на 0,3 в. п. і стано-

вила 0,1% [7, с. 97]. У 2015 р. кошти іноземних інвесторів на фінансування інноваційних витрат отримали лише шість промислових підприємств в Україні [8, с. 2], обсяг фінансування у регіональному розрізі яких мав такий вигляд: Житомирський регіон (виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів) – 1 638,0 тис. грн., Івано-Франківський (виробництво хімічних речовин і хімічної продукції) – 15 353,1 тис. грн., Миколаївський (виробництво машин і устаткування) – 8 089,1 тис. грн., Сумський (металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів) – 27,2 тис. грн., Харківський (виробництво машин і устаткування) – 10 698,8 тис. грн. та Чернігівський (виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції) – 2 282,8 тис. грн. [7, с. 98, 100]. Варто зазначити, що обсяг фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за рахунок коштів іноземних інвесторів у 2016 р. зазнав зменшення і становив: у Кіровоградському регіоні (постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря) – 5 400,5 тис. грн., Миколаївському (виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів) – 6 525,0 тис. грн., Харківському (виробництво машин і устаткування) – 93,5 тис. грн., Чернігівському (виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції) – 11 378,8 тис. грн. [7, с. 99, 101].

У цьому контексті доцільно констатувати, що частка участі іноземних інвесторів у формуванні основного капіталу знаходиться на досить низькому рівні (у 2017 р. – 1,4%, у 2016 р. – 2,9%). Підтвердженням цього є суттєве зниження рівня освоєння капітальних інвестицій за рахунок іноземних інвесторів у регіональному розрізі (табл. 1).

Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіонів України протягом останніх років характеризується такими тенденціями:

1. Відновлення обсягу прямих іноземних інвестицій у регіонах після дворічного їх зниження. За даними Державної служби статистики України, протягом 2014-2015 рр. зміна обсягів прямих іноземних інвестицій становила 13,0 млрд. дол. США та 4,6 млрд. дол. США відповідно, досягнувши свого мінімуму з 2008 р. За 2016 р. приріст прямих іноземних інвестицій в Україну становив 1,5 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій, або +4,2%.

2. Зменшення ролі офшорних зон як ключових іноземних інвесторів у промисловості регіонів. Насамперед істотно зменшився обсяг інвестицій із кіпрської офшорної юрисдикції: вони скоротилися на 5,0 млрд. дол. США у 2014 р. (майже на 28% порівняно з попереднім роком), на 2,5 млрд. дол. США у 2015 р. (на 20% проти 2014 р.) та 0,5 млрд. дол. США у 2016 р. (на 5% порівняно з 2015 р.). При цьому значну частку зниження кіпрських інвестицій забезпечив російський капітал, який, згідно з дослідженням ОЕСР, активно використовує офшорні юрисдикції для «ухилення від сплати податків та відмивання коштів»

[10]. Те саме можна стверджувати і про зменшення австрійських прямих інвестицій, частина з яких були європейськими лише за місцем реєстрації [11]. Загальний обсяг австрійських інвестицій за 2014 р. – I квартал 2017 р. зменшився на понад 1 млрд. дол. США, або на 44%, порівняно з докризовим 2013 р.

3. Диференціація країн за динамікою обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України зумовлена як від'ємною курсовою різницею, так і різними поведінковими стратегіями. Зокрема, досить чітко ідентифікуються групи країн, для яких характерне:

– суттєве скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій у промисловості регіонів. Це стосується насамперед Нідерландів, Німеччини та США, зменшення обсягу прямих інвестицій яких у 2014-2016 рр. становило 31-43%. Так, протягом 2014-2016 рр. динаміка прямих інвестицій із Нідерландів залишалася негативною, зменшення їх обсягу сягнуло майже 36%, або 3,3 млрд. дол. США. Ще більшими у цей же період

були темпи скорочення прямих інвестицій із Німеччини (-45%, або 1,3 млрд. дол. США). Однак у 2016 р. зменшення обсягу німецьких інвестицій у промисловість регіонів України припинилося, а в I кварталі 2017 р. зафіксовано навіть незначне їх зростання (на 0,06 млрд. дол. США). Подібну тенденцію продемонстрували прямі іноземні інвестиції із США, обсяг яких істотно зменшувався у 2014 р. з подальшим сповільненням. У підсумку обсяг американських інвестицій протягом 2014 р. – I кварталі 2017 рр. скоротився на 42%, або на 0,4 млрд. дол. США;

– помірне скорочення обсягу прямих інвестицій у промисловості регіонів. Так, обсяг прямих інвестицій із Великої Британії скоротився загалом за 2014-2016 рр. на 28%, або на 0,8 млрд. дол. США, з урахуванням зростання на 0,2 млрд. дол. США у 2016 р. – I кварталі 2017 р. Обсяг французьких прямих інвестицій також загалом демонстрував негативну динаміку, проте зі значним уповільненням темпів зниження у 2016 р. – I кварталі

Таблиця 1

Освоєння капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів за регіонами в 2010-2015 рр.

Регіони	Освоєно капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів											
	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Україна	4068	100	7196	100	5041	100	4881	100
АРК	304	4,4	2139	12,6	136	0,7	577	3,7
<i>Області</i>												
Вінницька	12	0,4	21	0,4	8	0,1	21	0,3	8	0,1	2	0,0
Волинська	14	0,8	6	0,2	11	0,3	7	0,2	260	4,2
Дніпропетровська	18	0,1	394	1,8	277	1,2	49	0,2	61	0,3	9	0,0
Донецька	26	0,2	79	0,3	19	0,1
Житомирська	69	3,4	56	2,2	47	1,6	100	3,3	47	1,6
Закарпатська	107	4,9	72	2,4	4	0,1	3	0,1	16	0,6	25	0,7
Запорізька	202	2,5	143	2,1	19	0,3	27	0,4	130	1,8
Івано-Франківська	24	0,5	35	0,8	4	0,1	19	0,4	363	5,3	13	0,1
Київська	1062	9,4	1993	11,3	2605	12,8	2273	11,0	4346	22,1	4905	20,1
Кіровоградська	8	0,4	7	0,2	6	0,1	10	0,3	34	0,8
Луганська	39	0,7	49	0,7	0	0,0
Львівська	216	2,4	198	1,6	69	0,6	252	2,6	188	2,0	232	1,7
Миколаївська	122	2,8	32	0,7	14	0,3	3	0,1
Одеська	121	1,2	42	0,4	71	0,5	201	1,7	26	0,3	7	0,1
Полтавська	68	1,1	226	2,9	75	0,7	15	0,2	17	0,2
Рівненська	88	4,6	71	2,8	12	0,4	8	0,3	35	1,3	62	1,4
Сумська	47	2,1	63	2,1	-	-	-	-
Тернопільська	11	0,4
Харківська	13	0,2	73	0,6	27	0,2
Херсонська	3	0,1	73	2,7	7	0,3	2	0,1
Хмельницька	248	8,4	7	0,2	5	0,1	5	0,1
Черкаська	6	0,2	-	-	4	0,1
Чернівецька	16	0,9	4	0,2	2	0,2	2	0,1	20	0,7
Чернігівська	14	0,7	12	0,5	-	-	-	-	-	-
<i>Міста</i>												
Київ	1182	2,2	1358	1,9	1654	2,1	1217	1,7	386	0,6	2469	2,8
Севастополь	19	1,1

... – відомості відсутні.

...¹ – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Джерело: складено автором за даними [9, с. 79]

2017 р. У підсумку обсяг прямих інвестицій із Франції скоротився на 0,2 млрд. дол. США, або майже на 15%. Подібну тенденцію продемонстрували шведські прямі інвестиції, динаміка яких залишалася негативною впродовж усього періоду, але зі значним сповільненням темпів зростання. Загалом обсяг шведських прямих інвестицій скоротився на 0,1 млрд. дол. США, або майже на 25%;

– нарощування обсягу прямих інвестицій у промисловості регіонів. Сумарні прямі інвестиції з групи країн, які їх наростили, хоча й не перевищують 7% їх загального обсягу, проте засвідчують наявну зацікавленість в інвестуванні у промисловість регіонів України. Так, Швейцарія за вказаний період збільшила обсяг прямих інвестицій майже на 9%, що відповідає 0,1 млрд. дол. США; Угорщина – на 13%, або на 0,09 млрд. дол. США. Позитивно налаштовані щодо інвестування у промисловість регіонів України Республіка Корея та Туреччина, які значно збільшили обсяг інвестицій за період 2014 р. – I квартал 2017 р.: відповідно на 16%, або на 0,03 млрд. дол. США, та 37%, або на 0,08 млрд. дол. США.

Зниження інвестиційної привабливості промисловості регіонів України в 2014-2015 рр. зумовлювалося передусім гібридною агресією Росії проти України. Однак у 2016-2017 рр. окреслилася дія низки чинників, які слід врахувати для попередження можливого зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України. Ключовими з них є такі [12]:

– значний недооцінений обсяг російського капіталу, інвестованого в промисловість регіонів України. За оцінками ОЕСР, обсяг російських інвестицій в економіку регіонів України має бути втричі вищим за дані офіційної статистики [10]. Проте навіть офіційні дані засвідчують збільшення частки російського капіталу в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій у регіональну економіку. В умовах гібридної агресії це може трактуватися як небажане посилення економічного впливу країни-агресора;

– зростання ролі нових офшорів. Серед країн, що інвестують у промисловість регіонів України, останнім часом різко зросла активність Люксембургу. Після зниження у 2014-2015 рр. на 35% обсяг прямих іноземних інвестицій із цієї країни у 2016 р. – I кварталі 2017 р. збільшився на 74% порівняно з докризовим 2013 р. Таким чином, незважаючи на зменшення протягом 2014 р. – I кварталі 2017 р. частки інвестицій з окремих офшорів (Кіпру, Британських Віргінських Островів, Люксембургу, Панами, Белізу) до регіонів України з 41,3% до 34,9%, роль окремих із них для регіональної економіки починає стрімко зростати, що вимагає вжиття заходів для попередження можливостей недоброчесного перетоку капіталу;

– незадовільні умови ведення бізнесу в регіонах України. Хоча країна поступово поліпшує свої позиції в рейтингу Doing Business (80-е місце в 2017 р. проти 83-го в 2016 р. [13]), серед країн Східного партнерства вона поки що посідає незадовільне місце за обсягом прямих іноземних інвестицій на душу населення.

Для нівелювання негативних чинників та сприяння залученню прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України важливо посилити інституційне забезпечення іноземного інвестування у промисловість та вдосконалити правові умови для залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість.

Висновки. Результати проведеного дослідження дали змогу проаналізувати регіональні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість. Основними тенден-

ціями залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіонів України визначено: диференціацію країн за динамікою обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України, зменшення ролі офшорних зон як ключових іноземних інвесторів та відновлення обсягу прямих іноземних інвестицій у регіонах після дворічного їх зниження, що дало змогу ідентифікувати групи країн за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів (країни, для яких характерне суттєве скорочення, помірне скорочення чи нарощування обсягів прямих інвестицій у промисловість регіонів). Виявлено основні чинники, які слід врахувати для попередження можливого зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у промисловість регіонів України, серед яких: значний недооцінений обсяг російського капіталу, інвестованого в промисловість регіонів України, зростання ролі нових офшорів та незадовільні умови ведення бізнесу в регіонах України.

Література:

1. Собкевич О., Белашов Є. Що до впливу державної політики приватизації стратегічних підприємств на модернізаційні перетворення у промисловості України (аналітична записка). URL: <http://www.niss.gov.ua>.
2. Крючкова І.Р., Філіппова С.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислового підприємства: симбіоз економічного оцінювання та залучення джерел фінансових та альтернативних ресурсів: монографія; Одеський національний політехнічний університет. Одеса: Бондаренко М.О., 2015. 189 с.
3. Лубенченко О.Е., Гнедков А.В. Методологія управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств в умовах інноваційно-інвестиційної економіки: монографія; Донбаський державний технічний університет. Лисичанськ: ДонДТУ, 2016. 243 с.
4. Мельнік О.В., Стригуль Л.С. Інноваційні та інвестиційні процеси на промислових підприємствах України: сучасний стан і передумови розвитку: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2014. 375 с.
5. Розробка методичного підходу з формування проектів інвестиційних бізнес-планів розвитку підприємств легкої промисловості з урахуванням орієнтирів структурно-інноваційної політики: монографія / І.А. Ігнатієва та ін.; за заг. ред. І.А. Ігнатієвої; Київський національний університет технологій та дизайну. Київ: КНУТД, 2014. 431 с.
6. Стоянова-Коваль С.С. Регулювання інвестиційних процесів у харчовій промисловості: інституційний вимір: монографія. Херсон: Айлант, 2016. 323 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність України: стат. зб. / Державна служба статистики України; відп. за вип. О.О. Кармазіна. К.: Держаналітінформ, 2017. 134 с.
8. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015 р.: доповідь / Державна служба статистики України; відп. за вип. О.І. Білоконь. К., 2016. 4 с.
9. Капітальні інвестиції в Україні у 2010-2015 рр.: стат. зб. / Державна служба статистики України; відп. за вип. О.А. Мислінський. К.: Держаналітінформ, 2016. 115 с.
10. OECD investment policy reviews. Ukraine 2016. URL: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/oecd-investmentpolicy-reviews-ukraine-2016_9789264257368-en#.WRV6yNSLRpR#page2.
11. Monitoring of Direct Investments of Russia, Belarus, Kazakhstan and Ukraine in Eurasia – 2014 / Eurasian Development Bank. Centre for integration studies. URL: http://www.eabr.org/e/research/centreCIS/projectsandreportsCIS/?id_4=45023.
12. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». К.: НІСД, 2017. 928 с.
13. Doing Business 2017: Equal Opportunity for All / The World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

Бережная А.Ю. Региональные аспекты привлечения прямых иностранных инвестиций в промышленность

Аннотация. В статье исследованы региональные аспекты привлечения прямых иностранных инвестиций в промышленность. Определены основные тенденции привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику регионов Украины и идентифицированы группы стран по объемам привлечения прямых иностранных инвестиций в промышленность регионов. Выявлены основные факторы, которые следует учитывать для предупреждения возможного сокращения объемов прямых иностранных инвестиций в промышленность регионов Украины.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, регион, промышленность, потенциал промышленного производства, инвестиционная привлекательность региона.

Berezhna A.Yu. Regional aspects of foreign direct investment attracting into industry

Summary. In this article the author investigates regional aspects of foreign direct investment attracting into industry. The main tendencies of foreign direct investment attracting into the economy of Ukraine's regions are recognized and the main groups of countries classified by the volume of foreign direct investment attracting into industry of the regions are identified. The main factors that should be taken into account in order to prevent the possible collapse of foreign direct investment in the regions of Ukraine are identified.

Keywords: the foreign direct investment; the region; the industry, the potential of industrial production; the investment attractiveness of the region.